

مرکز تحقیقات اسلامی

اصفهان

گامی

عمران
علیه السلام

www.

www.

www.

www.

Ghaemiyeh

.com

.org

.net

.ir

استان حقوق و عدالت
معاونت حقوق و عدالت

۲۸

حقوق انسان ها بر هم

خود محنتی

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

رهنما ۷۵ (حقوق انسان ها برهم)

نویسنده:

جواد محدثی

ناشر چاپی:

انتشارات آستان قدس رضوی - به نشر

ناشر دیجیتال:

مرکز تحقیقات رایانه‌ای قائمیه اصفهان

فهرست

۵	فهرست
۶	رهنما ۷۵ (حقوق انسان ها برهم)
۶	مشخصات کتاب
۷	اشاره
۱۰	حقوق انسان ها برهم
۱۲	درآمد
۱۳	۱. حقوق و وظایف متقابل
۱۶	۲. حق الناس مالی و غیرمالی
۱۶	اشاره
۱۸	۱.۲. حفظ آبرو
۲۰	۲.۲. مال یتیم
۲۳	۳.۲. حق همسر
۲۳	۴.۲. پرداخت بدهی
۲۵	۵.۲. ظلم
۲۷	۶.۲. تجاوز به حقوق دیگران
۳۰	۷.۲. غیبت و سوء ظن و تجسس
۳۳	۸.۲. تهمت و افترا
۳۸	۳. مسئولان و حق الناس
۴۴	۴. نمونه های دیگر حق الناس
۵۱	۵. حق الناس غیرمالی
۵۶	سخن پایان
۵۷	برای مطالعه بیشتر
۵۸	درباره مرکز

سرشناسه : محدثی، جواد، ۱۳۳۱ -

عنوان و نام پدیدآور : حقوق انسان بر هم/ نویسنده جواد محدثی؛ به سفارش آستان قدس رضوی، معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی.

مشخصات نشر : مشهد: انتشارات قدس رضوی، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری : ۶۰ص. ۱۱×۱۷س م.

فروست : رهنما؛ ۷۵.

شابک : ۹۷۸-۶۰۰-۶۵۴۳-۳۸-۳

وضعیت فهرست نویسی : فیبا

یادداشت : کتابنامه .

موضوع : حقوق بشر -- جنبه های مذهبی -- اسلام -- پرسش ها و پاسخ ها

موضوع : اسلام -- پرسش ها و پاسخ ها

شناسه افزوده : آستان قدس رضوی. معاونت تبلیغات و ارتباطات اسلامی

شناسه افزوده : موسسه انتشاراتی قدس رضوی

رده بندی کنگره : ۱/ BP۲۳۰/م ۲۷ح ۷ ۱۳۹۱

رده بندی دیویی : ۲۹۷/۴۸۳۴

شماره کتابشناسی ملی : ۲۸۲۱۱۹۰

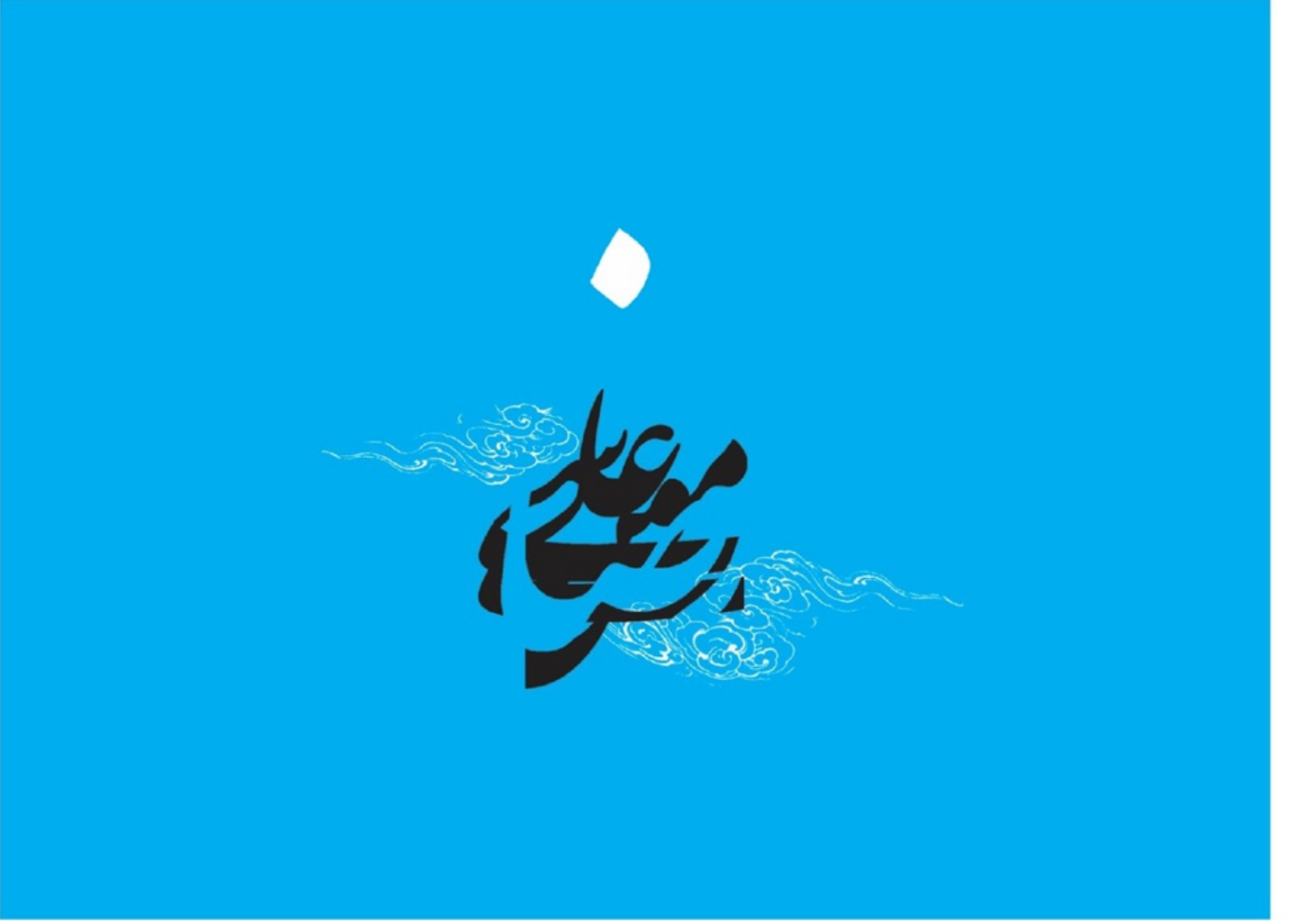
ص: ۱

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

پرسیدن برای یافتن راه، خود، ارزش است...
و هر فرهنگی که به پرسشگری بها دهد
و زیباترین، دقیق‌ترین و ساده‌ترین پاسخ‌ها را پیش رو بگذارد،
گسترش و دوام خود را تضمین کرده است.
مهم، انتخاب بهترین راه است...
و **ره‌نما** گامی است در این مسیر.
همگام ما باشید و با طرح دیدگاه‌های رنگارنگتان، یاری‌مان کنید.

حقوق انسان ها برهم

این نوشتار فرصتی است برای نگاهی گذرا به برخی حقوق مردم بر هم. با استناد به آیات آسمانی قرآن کریم و کلام گهربار اهل بیت و پیامبر اکرم، این مسائل را بررسی خواهیم کرد:

؟ آیا حقوق یک طرفه است؟

؟ حق الناس فقط در مسائل مادی است؟

؟ حق الناس های مهم غیرمادی کدام اند؟

؟ آثار دنیوی و اخروی بی اعتنایی به حق الناس چیست؟

؟ حقوق متقابل مردم و حکومت چیست؟

ص: ۵

برای آنکه روابط انسان‌ها مطلوب باشد و هیچ چالشی میان آنان پیش نیاید، حدود و تکالیف و حقوقی تعیین شده است. افراد بر گردن یکدیگر حق دارند و درمقابل هر حقی، وظیفه‌ای وجود دارد. ما بنده‌ی خداییم. خداوند حقوقی بر گردن ما دارد و ما وظایفی در برابر او. آنچه به حق الله مربوط می‌شود، خارج از محدوده‌ی این جزوه است.

در اینجا، از حقوقی بحث می‌کنیم که دیگران برعهده‌ی ما دارند؛ یعنی «حق الناس». ما درمقابل این حق مسئولیم و اگر آن را رعایت نکنیم، مؤاخذه خواهیم شد. حق الناس بسیار بزرگ است. خداوند سرچشمه‌ی رحمت و عفو و بزرگی است. اگر او از حق خود بگذرد و گناهانمان را عفو کند، از حق الناس نمی‌گذرد؛ مگر آنکه صاحبان حق بگذرند و راضی شوند.

در این جزوه، به گوشه‌هایی از حقوق دیگران اشاره می‌کنیم که برعهده‌ی ماست. به این امید که توفیق الهی ما را در ادای این وظیفه و مراعات حقوق مردم کمک کند؛ تا فردای قیامت در محکمه‌ی عدل الهی محکوم نشویم.

۱. حقوق و وظایف متقابل

چنین نیست که ما در برابر دیگران وظایفی داشته باشیم و آنان درباره ما تکلیفی نداشته باشند. میان افراد جامعه، بین فرزندان و والدین، زنان و شوهران، همسایگان، معلمان و شاگردان، حاکمان و مردم، کارگران و کارفرمایان، برادران دینی و... حقوق متقابل وجود دارد. امام علی می فرماید: «تُمْ جَعَلَ سُبْحَانَهُ مِنْ حُقُوقِهِ حُقُوقاً افترضَها لِبَعْضِ النَّاسِ عَلَى بَعْضٍ فَجَعَلَهَا تَتَكَافَا فِي وُجُوهِهَا وَ يُوْجِبُ بَعْضُهَا وَ لَا يَسْتَوْجِبُ بَعْضُهَا إِلَّا بِبَعْضٍ» (= خدای سبحان، از حقوق خویش، حقوقی را بر گردن مردم درباره یکدیگر قرار داده است که برابر و متقابل اند. برخی از آن ها موجب برخی دیگر می شوند و بعضی از آن ها، جز با برخی دیگر لازم نمی شوند.)^(۱)

این، اشاره ای به همان دوسویه بودن حقوق و وظایف است. اگر شوهر وظیفه دارد زندگی

ص: ۸

۱- ابن ابی الحدید، شرح نهج البلاغه، ج ۱۱، ص ۹۱.

و مخارج و غذا و لباس همسر را تأمین کند، او هم تکلیف دارد که اطاعت کند. اگر فرزندان موظف به اطاعت از والدین و احسان به آنان اند، پدر و مادر هم وظیفه تربیت و نام نیک و آموزش قرآن و... را دارند. امام سجاد در رساله الحقوق، به مجموعه ای از این وظایف دوجانبه افراد و اقشار جامعه اشاره فرموده است. (۱) این رساله از احادیث بلند آن حضرت است.

مؤمنان در جامعه اسلامی در برابر هم مسئولیت دارند. یکی از مسئولیت های اخلاقی مهم آن است که هرچه برای خود می خواهند، برای دیگران هم بخواهند و هرچه برای خود نمی پسندند، برای دیگران هم نپسندند. این، جلوه ای از انصاف و عدالت در معاشرت با مردم است. امام صادق درباره این حق می فرماید: «ایسرُ مِنْهَا أَنْ تُحِبُّ لَهُ مَا تُحِبُّ لِنَفْسِكَ وَ تَكْرَهُ لَهُ مَا تَكْرَهُ لِنَفْسِكَ» (= آسان ترین و کمترین این حقوق آن است که آنچه برای خود دوست

ص: ۹

۱- این روایت در تحف العقول، مکارم اخلاق، بحار الأنوار و... آمده است و به صورت مستقل هم، همراه با ترجمه و شرح چاپ شده است.

داری، برای دیگری هم بخواهی و دوست بداری و آنچه برای خود ناپسند می دانی، برای دیگری هم نپسندی. (۱)

گاهی به سبب رفاقت و آشنایی و صمیمیتی که با دیگری داریم، حقوق او را مراعات نمی کنیم و در انجام وظیفه برادری کوتاهی می کنیم. امام علی در نکوهش این رفتار می فرماید: «وَلَا تُضَيِّعَنَّ حَقَّ أَخِيكَ إِتْكَالًا عَلَيَّ مَا بَيْنَكَ وَبَيْنَهُ، فَإِنَّهُ لَيْسَ لَكَ بِأَخٍ مَنْ ضَيَّعْتَ (أَضَعْتَ) حَقَّهُ» (= حق برادر دینی ات را به اتکای روابطی که بین تو و اوست، ضایع و تباه نکن؛ چراکه کسی که حقش را تضییع کرده ای، دیگر برادرت نیست). (۲)

ص: ۱۰

۱- . بحار الأنوار، ج ۷۱، ص ۲۳۸.

۲- . همان، ص ۶۵؛ نهج البلاغه، نامه ۳۱ (نامه امام به فرزندش امام حسن مجتبی).

اشاره

وقتی می گویند «حق الناس»، بسیاری از ذهن ها سراغ مسائل مادی می رود؛ مثل بدهکاری، کم فروشی، دزدی و... در حالی که دامنه این حقوق، گسترده تر از اموال است و بخشی از آن ها حق الناس های اخلاقی و معنوی است؛ مثل اینکه آبروی کسی را برده باشیم و به کسی تهمت و بهتان زده باشیم.

باید مواظب باشیم تا از هیچ جانب، مدیون دیگران نشویم و حقوق مادی و اخلاقی دیگران را ضایع نکنیم و اگر از روی غفلت و خطا، چنین کاری از ما سر زده است، حتماً جبران کنیم و رضایت آنان را به دست آوریم. همچنان که مال مردم حرمت دارد، آبروی آنان هم محترم است و لطمه زدن به آن بدتر و خسارتش جبران ناپذیرتر است و نباید گذاشت کار به آخرت بکشد.

رسول خدا می فرماید: «مؤمن بر مؤمن هفت حق واجب دارد که خدا قرار داده است و

خداوند درباره آن‌ها سؤال می‌کند. آن حقوق عبارت اند از:

۱. در چشمش، با او با احترام و تکریم نگاه کند؛
۲. در دلش، محبت او را داشته باشد؛
۳. در مالش، با مواسات و ایثار با او برخورد کند؛
۴. آنچه برای خود دوست دارد، برای او هم دوست داشته باشد؛
۵. غیبت او را حرام بشمارد؛
۶. در بیماری اش از او عیادت کند؛
۷. اگر از دنیا رفت، به تشییع جنازه اش برود و پس از مرگش، جز نیکی درباره او نگوید.» (۱) سعدی چه نیکو گفته است:

ص: ۱۲

۱- . شیخ صدوق، خصال، ص ۳۵۱؛ میزان الحکمه، حدیث ۴۱۵۸.

«رفیقی که شد غایب، ای نیک نام *** دو چیز است ازو بر حریفان حرام

یکی آنکه مالش به باطل خوردند *** دوم آنکه نامش به زشتی برند

هر آنکو برد نام مردم به عار *** تو چشم نکوگویی از وی مدار»

۱.۲. حفظ آبرو

آبرو چیزی است که قطره قطره در طول عمر جمع می شود؛ ولی گاهی با یک لغزش ازسوی شخص، یا تهمت و غیبت ازسوی دیگری، از بین می رود و چه بسا دیگر باز نمی گردد و فرد آبروباخته عمری رنج می برد. حفظ آبروی مردم، از واجبات بزرگ است و هر کاری مثل غیبت، تهمت، افشای راز و علنی ساختن عیوب دیگران که مایه بی آبروشدن دیگران شود، گناهی عظیم است. انسان، هم نباید کاری کند که آبرویش برود و هم نباید آبروی دیگران را ببرد و هم باید جلوی تعرض به آبروی مؤمن را بگیرد.

ص: ۱۳

حضرت علی می فرماید: «هر کس بتواند خدا را در حالی ملاقات کند که نه دستش به خون و مال مردم آلوده باشد و نه زبانش آبروی دیگران را برده باشد، پس چنین کند.» (۱) رسول خدا می فرماید: «من ردّ عن عرضِ اخیه کانَ لَهُ حِجاباً مِنَ النَّارِ» (= هر کس بتواند از آبروریزی برادر مؤمنش جلوگیری و از او دفاع کند، در قیامت، این عمل، برای او در برابر آتش حجابی خواهد شد.) (۲)

رازداری و آبروداری را باید از خداوند آموخت که به همه بدی های پنهانی و اسرار و عیوب بندگانش آگاه است؛ ولی پرده پوشی می کند تا بنده اش رسوا نشود. در دعای افتتاح آمده است: «وَ یَسْتُرْ عَلَیَّ کُلَّ عَوْزَةٍ وَاَنَا اَعْصِیهِ» (= او هر عیبی از من را می پوشاند؛ ولی من باز هم معصیت می کنم).

ص: ۱۴

۱- نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶ «فمن استطاع منکم أن یلقى الله تعالی...».

۲- شیخ مفید، امالی، ص ۳۳۸؛ میزان الحکمه، حدیث ۱۲۱۶۳.

در حفظ آبرو ز گهر باش سخت تر *** کاین آب رفته باز نیاید به جوی خویش

پس هر سخنی، شعری، طنزی، عیب جویی و انتقادی که آبروی کسی را ببرد و هر عکس و فیلمی که به حیثیت مؤمن خدشه وارد کند، حق او را تباه ساخته است و تا او راضی نشود، آلودگی این گناه از پرونده آدمی پاک نمی شود و در روز حساب گرفتار است.

چون خود همه عیبی، چه کنی عیب کسان فاش *** بر غیر چه خندی، چه تو خود برتر از آنی

بر عیب تو چون پرده بپوشید خداوند *** ظلم است اگر پرده مردم بدرانی

۲.۲. مال یتیم

ممکن است کسی از دنیا برود و فرزندان خردسالی برجای بگذارد که به سن تلکیف نرسیده اند. این فرزندان، وارثان آن در گذشته هستند و در میراث باقی مانده از او (اموال، املاک، سهام، سپرده ها، حقوق و...) حق دارند. کسی که وصی مرده است، باید تصرف در اموال را به گونه ای ترتیب دهد که حقی از یتیمان ضایع نشود. اگر کسی حق یتیم را نپردازد

یا از آن کم کند یا سوء استفاده کند یا در حفاظت از آن کوتاهی کند، مدیون است و گرفتار عذاب الهی خواهد شد.

تصرف در مال یتیم، از گناهان بزرگ است. در قرآن آمده است: «وَلَا تَقْرَبُوا مَالَ الْيَتِيمِ إِلَّا بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ حَتَّىٰ يَبْلُغَ أَشُدَّهُ» (= به مال یتیم نزدیک نشوید، مگر با شیوه ای که بهترین است؛ تا به سن رشد برسد.)^(۱) از این رو، افراد متعهد و مسئله دان، در استفاده از خانه و اموال و امکانات کسی که از دنیا می رود و فرزندان صغیر دارد، مواظب اند که حقی از آنان تضییع نشود: یا از اموال آنان استفاده نمی کنند، یا از وصی شرعی اجازه می گیرند.

البته تنها مال یتیم چنین نیست. هر نوع تصرف نابه جا و بدون اجازه و رضایت در اموال، خانه، لباس و کفش دیگران، همین حکم را دارد و گناه است.

ص: ۱۷

۳.۲. حق همسر

کسی که ازدواج می کند، هم مهریه بر گردنش است و هم درباره تأمین نفقه و مخارج ضروری زندگی و غذا و لباس و مسکن زن وظیفه دارد. بعضی ها به مهریه با این تعبیر که «کی داده و کی گرفته؟» بی تعهدی می کنند و آن را نمی پردازند. برخی نیز درباره تأمین زندگی مناسب برای همسر، کوتاهی می کنند. این ها حرام است؛ چون حق الناس به شمار می رود. البته حقوقی هم به نفع شوهر بر گردن زن است که اگر مراعات نکند، مدیون و گناهکار است. (۱)

۴.۲. پرداخت بدهی

یکی از کارهای خداپسند، قرض الحسنه دادن به نیازمندان است که پاداش آن بیش از صدقه و

ص: ۱۸

۱- در کتاب های اخلاقی و خانوادگی، حقوق متقابل زن و شوهر به تفصیل آمده است.

انفاق است. برای ترویج این سنت نیکو و نهادینه ساختن آن به صورت فرهنگ، باید تلاش کرد.

کسی که قرض می گیرد نیز باید سر موعد و بدون کم و کاست و بدون امروز و فردا کردن، قرض خود را ادا کند. آنان که قرض می گیرند و پس نمی دهند، یا دیر می دهند یا در بازپرداخت وام، قرض دهنده را اذیت می کنند و با امروز و فردا کردن، او را از کار خیر پشیمان می سازند و سبب می شوند که دیگر چنین کاری نکند، گناه بزرگی می کنند و رهن کار خیر می شوند. سستی در ادای حق مردم، هم به صاحبان حق ضرر می زند، هم سبب ترک این سنت پسندیده در جامعه اسلامی می شود. (۱)

پیامبر خدا فرموده است: «هرکس در پرداخت حق کسی سستی می کند، درحالی که

ص: ۱۹

۱- در رساله های علمیه (احکام قرض) آمده است که اگر طلب، مدت داشته باشد و طلبکار مطالبه کند و بدهکار هم بتواند بدهی خود را بدهد، باید فوراً آن را بپردازد و اگر تأخیر بیندازد، گناه کرده است.

می تواند ادا کند، برای هر روز او خطایی نوشته می شود.»(۱) در اهمیت پرداختن قرض مردم به عنوان حق الناس، همین بس که فقها گفته اند: «اگر وقت نماز وسعت دارد و طلبکار طلب خود را مطالبه می کند، در صورتی که ممکن است، باید اول قرض خود را بدهد، بعد نماز بخواند.»(۲) این یعنی حق الناس مهم تر از حق الله است.

۵.۲. ظلم

ظلم به مردم و تجاوز به حقوق آنان و زورگویی، حرام و تضييع حق آنان است و کیفری سخت دارد. ظالم هم در دنیا و هم در آخرت گرفتار پیامدهای عمل خویش می شود.

ص: ۲۰

-
- ۱- . شیخ صدوق، امالی، ص ۳۵۱؛ میزان الحکمه، حدیث ۶۳۳۱.
  - ۲- . امام خمینی، توضیح المسائل، مسئله ۷۵۴؛ نیز در رساله علمای دیگر.

دیدی که خون ناحق پروانه شمع را *** چندان امان نداد که شب را سحر کند

شکل های ظلم مختلف است؛ از ظلم حاکمان مستبد به زیردستان گرفته، تا ظلم مدیر به زیردست، یا پدر به زن و فرزندان، یا همسایه در حق همسایه دیگر. تا مظلوم نبخشاید و نگذرد، ظالم گرفتار عذاب خواهد بود. بدترین ظلم، ستم به کسی است که یاور و پناه ندارد. در احادیث آمده است: «ظلمی که خدا از آن نمی گذرد، ظلم مردم به یکدیگر است و خداوند بین بندگانش داوری می کند و از ظالم به نفع مظلوم انتقام می گیرد.» امام علی درباره ظلمی که خدا از آن نمی گذرد، می فرماید: «وَأَمَّا الظُّلْمُ الَّذِي لَا يَتْرُكُ، فَظُلْمُ الْعِبَادِ بَعْضُهُمْ بَعْضًا» (= ظلمی که رها نمی شود و حتماً کیفر داده می شود، ظلم بندگان به یکدیگر است).^(۱)

ص: ۲۱

۱- نهج البلاغه، خطبه ۱۷۶.

۶.۲. تجاوز به حقوق دیگران

اسلام سلسله حقوقی برای افراد قرار داده است که رعایت آن‌ها بر مردم عادی و حکومت‌ها لازم است؛ مثل حق علم آموزی، حق انتخاب شغل و محل زندگی، حق مالکیت، حق آزادی، حق استراحت و آسایش، حق حیات و زندگی، حق کسب و کار، حق رأی و اظهارنظر. هر نوع تجاوزکردن به این حقوق و سلب آزادی و ایجاد مزاحمت برای آسایش دیگران و منع اقتصادی و علمی و اجتماعی آنان، یا جان و مال کسی را تهدیدکردن، یا به ناروا کسی را کشتن و آزرده و به زندان افکندن، گناه بوده و مستوجب کیفر اخروی و مجازات دنیوی است.

حکومت‌های استبدادی و حاکمان خودخواه که به مردم زور می‌گویند و ظلم می‌کنند و حق دخالت در سرنوشت خویش را از آنان می‌گیرند و مصلحت ملت را فدای منافع خویش می‌کنند و سرمایه‌های ملی را به تاراج می‌برند، بزرگ‌ترین تضییع‌کنندگان حق الناس اند. آنان هم که آدم می‌کشند، دزدی می‌کنند، در جامعه رعب و وحشت ایجاد می‌کنند، با

کارشان آسایش و امنیت را از افراد می گیرند، به شغل دیگران صدمه می زنند، بی اجازه وارد ملک و زمین و خانه دیگری می شوند، به غصب و تصرف عدوانی اموال دیگران می پردازند، تجاوزگران به حقوق مردم اند و باید روزی تقاص پس بدهند. روز قیامت همان روز داوری عادلانه خدا میان ظالم و مظلوم است.

رسول خدا می فرماید: «اتَّقُوا الظُّلْمَ، فَإِنَّهُ الظُّلْمَاتُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ» (= از ظلم بپرهیزید که موجب ظلمت ها در روز قیامت می شود.) (۱) امام علی می فرماید: «بِئْسَ الزَّادُ إِلَى الْمَعَادِ الْعُدْوَانُ عَلَى الْعِبَادِ» (= تجاوز به بندگان، بد ره توشه ای برای قیامت است.) (۲)

کسانی که گوسفندان خود را در مزرعه دیگران می چرانند، یا حق آب کشاورزانی را غصب می کنند یا دستمزد کارگران خود را نمی پردازند، یا به دلیل دشمنی شخصی، نمره کامل را به

ص: ۲۳

۱- . کافی، ج ۲، ص ۳۳۲.

۲- . بحار الأنوار، ج ۷۲، ص ۳۰۹.

دانشجو نمی دهند، یا با تهدید و ارباب، مانع شکایت کسی می شوند که به او ظلم شده است، یا با پرونده سازی مانع رشد اداری کسی می شوند، یا با شیوه های خاص و تبانی و همدستی، از حساب بانکی کسی برداشت می کنند و... همه متجاوز به حقوق دیگران هستند و گناهکار به شمار می روند.

حق الناس مانع قرب انسان به خدا در دنیا و مانع بخشوده شدن او در آخرت می شود. عبادت هایی مثل نماز و حج، انسان را به خدا نزدیک می کند؛ اما اگر همین عبادت ها، با تضييع حق مردم همراه باشد، قرب آور نیست و عبادت هم باطل است. کسانی که می خواهند به حج بروند، هم بدهی های خود را می دهند، هم می کوشند هزینه این سفر الهی حلال باشد و حق الناسی در آن نباشد و هم از دیگران حلالیت می طلبند. در نماز هم اگر وضوی انسان، با آب غصبی باشد، یا لباس نماز گزار غصبی و از مال حرام باشد، یا مکان نماز متعلق به دیگران باشد و ایشان رضایت نداشته باشند، یا در خانه ای نماز بخوانیم که غصبی است، یا اجاره است و اجاره آن را نمی دهیم و مالک خانه راضی نیست، چنین عبادتی مقبول در گاه خدا نیست.

غیبت و سوء ظن، از گناهان بزرگ اند. غیبت آن است که نزد دیگران، پشت سر مؤمن چیزی بگویند که او از آن ناراحت می شود، چه عیب های بدنی او باشد، یا بدی ها و گناهان او. با گفتن آن عیب ها، آبروی او می رود و تحقیر می شود و این، گناه است. سوء ظن آن است که بی دلیل، به کسی بدگمان شویم. این بدگمانی گاهی سبب غیبت و دشمنی می شود. به خیلی از شنیده ها نباید اعتنا کرد و خیلی از شنیده ها و دیده ها را نباید نقل کرد. حرام دانستن غیبت مؤمن و بدگمانی به او، از جمله حقوق او بر ماست. در حدیث امام صادق است: «تا آنجا که می توانی، کار برادر دینی ات را به بهترین صورت توجیه و تفسیر کن؛ مگر آنکه دلیل روشنی داشته باشی. اگر سخن ناپسندی از او شنیدی، تا می توانی محمل خوبی برای آن پیدا کن.»^(۱)

ص: ۲۵

از جمله حق الناس آن است که غیبت کسی را نکنیم و به او بدین نباشیم و در امور شخصی کسی تفحص و تجسس نکنیم. تجسس در امور دیگران سبب می شود به عیب ها و گناهایی از آنان پی ببریم که راضی نیستند بر ملا شود و اگر دیگران بدانند، آبرویشان می رود. قرآن کریم، هم از تجسس نهی می کند، هم از غیبت، هم از سوء ظن: «یا ایها الذین آمنوا اجتنبوا کثیراً من الظنّ انّ بعض الظنّ اثمّ و لا تجسسوا و لا یغتب بعضکم بعضاً» (= ای اهل ایمان، از بسیاری از گمان ها پرهیز کنید؛ همانا بعضی گمان ها گناه است. تجسس نکنید و بعضی از شما غیبت بعضی دیگر را نکند.)^(۱)

در روایات آمده است کسی که مسلمانی را غیبت کند، خداوند تا چهل روز نماز و روزه او را قبول نمی کند، مگر آنکه فرد غیبت شده او را ببخشد. می بینیم که حیثیت افراد نزد

ص: ۲۶

۱- . حجرات، ۱۲.

خدا خیلی محترم است و نباید با بدبینی و تجسس و غیبت، حق انسانی آنان را ضایع کرد.

پاک کن از غیبت مردم دهان خویش را *** ای که از مسواک، هر دم می کنی دندان سفید(۱)

در حدیثی از امام علی، سوء ظن از گناهانی به شمار آمده است که ستم در حق دیگران است. آن حضرت می فرماید: «سوء الظن بالمُحْسِنِ شَرُّ الْإِثْمِ وَالْأَقْبَحُ الظُّلْمِ» (= بدگمانی به نیکوکار، بدترین گناه و بدترین ظلم است.) (۲)

البته همچنان که گمان بد درباره مؤمن یا تهمت و افترا گناه است، قراردادن خود در معرض سوء ظن و اتهام هم گناه است. یعنی اگر حرفی بزنیم، یا حرکت و رفتاری بکنیم، یا جایی برویم، یا با کسی رابطه داشته باشیم که سبب شود در معرض تهمت و سوء ظن قرار گیریم، خودمان گناهکاریم؛ چون سبب به گناه افتادن دیگری شده ایم. از این رو، توصیه

ص: ۲۷

۱- صائب تبریزی.

۲- غرر الحکم، حدیث ۵۵۷۳.

کرده اند که از «مواضع تهمت» پرهیز کنیم.

در کلام امام علی می خوانیم: «مَنْ وَقَفَ نَفْسَهُ مَوْضِعَ التَّهْمَةِ فَلَا يَلُومَنَّ مِنْ إِسَاءٍ بِهِ الظَّنَّ» (= هر کس خود را در جای تهمت قرار دهد، اگر به او بدگمان شدند، دیگران را ملامت نکند.) (۱) یا می فرماید: «مِنْ دَخَلَ مَيْدَانَ السُّوءِ اتُّهِمَ» (= هر کس به جاهای بد وارد شود، متهم می شود.) (۲) پس همچنان که رعایت حق الناس ایجاب می کند که به مردم بدبین نباشیم و تهمت نزنیم، همان گونه باید از کشاندن آنان به وادی غیبت و سوء ظن و تهمت به خودمان هم پرهیزیم و عامل ابتلای آنان به گناه نشویم.

۸.۲. تهمت و افترا

بهتان از گناهان بسیار بزرگ است. در غیبت، عیوب و گناهانی را بیان می کنند که در افراد

ص: ۲۸

۱- . شیخ صدوق، امالی، ص ۲۵۰.

۲- . بحار الأنوار، ج ۷۵، ص ۹۳.

است؛ اما تهمت آن است که گناهی به کسی نسبت دهند که او انجام نداده است. زشتی این، بیشتر و عذابش افزون تر است و آبروریزی اش شدیدتر است.

«قذف» نسبت دادن زنا و لواط به زن و مرد پاک دامن و بی گناه است. به تعبیر حضرت رسول: «قذف و تهمت، عبادت صد سال را از بین می برد.» قذف موجب حد شرعی است؛ یعنی اگر کسی به مسلمان بی گناهی نسبت زنا و لواط دهد و نتواند ثابت کند، هشتاد ضربه تازیانه به او می زنند. رسول خدا می فرماید: «هرکس به زن و مرد مؤمنی تهمت بزند و چیزی بگوید که در آنان نیست، خدای متعال او را روز قیامت بر تلی از آتش نگه می دارد تا از عهده اثبات آنچه گفته است یا تأمین رضایت طرف برآید.»^(۱)

مگو بهتان، بترس از روز محشر*** که فردا باز پرسند از تو یکسر

ص: ۲۹

قذف، نسبت زنا و لواط است؛ ولی تهمت و افترا و بهتان، نسبت دادن هر گناه و خلاف به فردی بی گناه است؛ مثل نسبت دزدی، کم فروشی، دروغ، رشوه، اختلاس، جاسوسی. همه این ها گناه است. گاهی یک تهمت سبب می شود کسی بی آبرو شود و در معرض سوء ظن قرار گیرد و برای ابد نتواند در جامعه سر بلند کند، یا موجب اخراج از کار یا از مدرسه یا از جلسه امتحان شود. گاهی بهتان به فرد بی گناه، کانون خانواده ای را متلاشی می کند، یا مشکلات فراوانی برای فرد یا خانواده پدید می آورد.

به حضرت یوسف تهمت زدند و این، سبب شد سال ها بی گناه در زندان بماند. به برادر او، بنیامین، نیز اتهام دزدی زدند. چه بسیار کسانی که آبرو و موقعیت و جان و مال خویش را به سبب یک تهمت از دست می دهند. چه بسا طلاق هایی که در پی سوء ظن یا بهتان پدید می آید. چه بسا کسانی که با شهادت دروغ، سبب می شوند کسی بی جهت محکوم شود و

آبرویش برود و صدمه های بسیار ببیند.

امام صادق می فرماید: «وقتی کسی به برادر مؤمنش تهمت بزند، ایمان در دلش از بین می رود و آب می شود؛ همچنان که نمک در آب ذوب می شود.»^(۱) امام علی نیز در بیان بزرگی این گناه و لزوم احترام گذاشتن به حقوق انسان ها فرموده است: «الْبُهْتَانُ عَلَى الْبَرِيِّ الْأَعْظَمُ مِنَ السَّمَاءِ» (= تهمت به بی گناه، از آسمان بزرگ تر است).^(۲)

گاهی ممکن است قصد تهمت و افترا هم نداشته باشیم؛ ولی شنیده های بی اساس خود را نقل کنیم و شایعه پراکنی و نقل شنیده ها، موجب نسبت های ناروا به بی گناهان و متهم شدن آنان شود. نتیجه این کارمان، همان افترا می شود.

ص: ۳۱

۱- . کافی، ج ۲، ص ۳۹۱.

۲- . جامع الاخبار، ج ۱، ص ۱۳۸، فصل ۹۶.

۳. مسئولان و حق الناس

مسئولان حکومتی در هر رده، باید امین و خادم و خداترس باشند. مال و جان و حقوق مردم در اختیار آنان است و اگر غافل شوند، حق الناس تضییع شده، به مردم ظلم می شود. بیت المال از چیزهایی است که همه مردم در آن حق دارند. اگر کسی از بیت المال برداشت شخصی کند، یا آن را به دوست و آشنا دهد، یا در راه مصالح مردم صرف نکند، یا تبعیض قائل شود، به همه مردم خیانت کرده است. همه در بودجه دولتی و بیت المال حق دارند و این ها نباید صرف گروه خاصی شود.

داستان عقیل، برادر حضرت علی را همه شنیده اید. او به دلیل فقر و پریشانی به آن حضرت مراجعه کرد و سهم بیشتری از بیت المال خواست. حضرت امیر آهنی را در آتش گذاخت و به دست او نزدیک کرد و او ناله سر کرد. حضرت هشدار داد که تو از آهن گذاخته ای به دست انسان می نالی؛ ولی می خواهی مرا به آتشی بکشانی که خدای قهار با

در نوبتی دیگر که عقیل مراجعه کرده بود و نیاز مالی خود را مطرح می کرد، بالایی دارالاماره نشسته بودند که به صندوق های بازاریان مشرف بود. وقتی امام دید که عقیل دست بردار نیست، فرمود: «پایین برو و قفل یکی از صندوق ها را بشکن و هر چه می خواهی بردار.» گفت: «یا علی، می گویی که صندوق یکی از تاجران را بشکنم و از اموال آنان بردارم؟!» فرمود: «پس تو هم می خواهی که من در بیت المال مسلمانان را بگشایم و اموال آنان را به تو بدهم؟!» سپس فرمود: «پس بیا شمشیرهایمان را برداریم و بیرون برویم و به اموال تاجران دستبرد بزنیم.» گفت: «مگر من برای سرقت پیش تو آمده ام؟» حضرت فرمود: «از یک نفر بدزدی، بهتر از آن است که از همه مسلمانان بدزدی.»(۲)

ص: ۳۴

۱- نهج البلاغه، خطبه ۲۲۴.

۲- ابن شهر آشوب، مناقب، ج ۲، ص ۱۰۸؛ بحار الأنوار، ج ۴۱، ص ۱۱۳.

این‌ها نشان می‌دهد که دست‌درازی کردن به اموال عمومی، تضییع حق الناس است و کسی که چنین کند، مدیون همه مردم است و در قیامت مؤاخذه خواهد شد. اشعث بن قیس والی آذربایجان بود. او در بیت المال تصرف بی دلیل کرده بود و دچار فساد اقتصادی شده بود. امام علی در نامه‌ای، او را نکوهش کرد و فرمود: «این مسئولیت برای تو لقمه چرب نیست؛ بلکه امانتی بر گردن توست و تو در برابر مافوق خود باید پاسخ‌گو باشی.»^(۱)

هر مسئولی باید مراقب باشد در حوزه مسئولیت او به کسی ظلم نشود و حق الناس ضایع نشود و حیف و میل بیت المال و سوء استفاده از مدیریت و رانت خواری و رشوه و تبعیض صورت نگیرد و حق کسی از بین نرود. در میان مسئولان و نهادهای حکومتی، دستگاه قضایی از آنجا که کارش رسیدگی به حقوق و دعاوی و حل و فصل نزاع‌ها و کیفر مجرمان و احقاق حق

ص: ۳۵

مظلومان است، بیشتر در معرض این خطر قرار دارد. گاهی ممکن است به دست اندرکاران رشوه دهند. در این صورت، با اندک چرخشی در نوک قلم، حقی ناحق شده، به بنده ای ظلم می شود. از این رو، کار قاضی بسیار خطیر است. به فرموده حضرت علی: «آفَةُ الْقَضَاءِ الطَّمَعُ» (= آفت قضاوت، طمع است).^(۱)

در روایت آمده است: «کسانی که قضاوت ناعادلانه می کنند، در آتش دوزخ اند.» پیامبر خدا فرموده است: «آنکه از روی هوا و هوس قضاوت می کند، یا آنکه بدون علم و آگاهی قضاوت می کند، در آتش است و کسی که قضاوت به حق می کند، در بهشت است.»^(۲) از این رو برای قاضی، صفات و ویژگی هایی لازم است تا رأی او هرچه بیشتر به حق و عدل نزدیک باشد و در قضاوتش حق الناس ضایع نشود.

ص: ۳۶

۱- غرر الحکم، حدیث ۳۹۳۶.

۲- میزان الحکمه، حدیث ۱۶۸۷۰.

متأسفانه گاهی در دادرسی ها و دادگاه ها دقت لازم صورت نمی گیرد و بعضی طرف های دعوا با خرج کردن پول و گرفتن وکیل و با شاهدان دروغ و به هم بافتن راست و دروغ و زبان بازی و صحنه سازی، وضعیت را به وجود می آورند که رأی قاضی غیر عادلانه صادر می شود و حق الناسی ضایع می شود. چه بسا ناخواسته و ندانسته، آنکه حقیقت از دست رفته است، به همه دستگاه قضایی و قاضیان و دادگاه ها بدین می شود و به مجموعه خدمتگزاران این دستگاه عریض و طویل نسبت ناروا می زند.

این است که حضرت علی به شریح قاضی چنین هشدار می دهد: «یا شریح، قد جلست مجلساً لا یجلسه الا نبی او وصی نبی او شقی» (= ای شریح، در جایگاهی نشسته ای که جز پیامبر یا وصی پیامبر یا انسان شقاوتمند آنجا نمی نشیند).^(۱) وای بر کسی که روز قیامت، جمع کثیری

ص: ۳۷

۱- . کافی، ج ۷، ص ۴۰۶؛ میزان الحکمه، حدیث ۱۶۷۹۸.

از مردم یقۀ او را بگیرند و حق خویش را مطالبه کنند. چون نمی توانند حق خود را از او بستانند، خدا در مقام داوری و عدل، کارهای نیک آنان را به نامۀ اعمال مدعیان وارد می کند و گناهان مدعیان را به پروندۀ ضایع کنندۀ حق الناس منتقل می سازد.

۴. نمونه های دیگر حق الناس

غیر از مصادیق یادشده، نمونه های دیگری هم وجود دارد که مشمول حق الناس است؛ از جمله:

۱. فروختن جنس معیوب و تقلبی به مشتری و نگفتن عیب به او؛
۲. پرداخت نکردن اجاره منزل یا مغازه؛
۳. رشوه گرفتن برای کاری که وظیفه شخص است؛
۴. وارد کردن خسارت به اتومبیل و خانه و اموال دیگران؛
۵. آسیب رساندن به جسم افراد، به طوری که بدن آنان سرخ یا کبود یا مجروح شود؛
۶. اخاذی و زورگیری از افراد؛
۷. بستن راه مردم و ایجاد مزاحمت برای رفت و آمد؛
۸. آزدن همسایه و سلب آسایش با سروصدا و... چه در مجالس شادی و عروسی، چه مجالس دینی و عزاداری؛

۹. نگاه کردن به خانهٔ افراد و ساختن خانه و اتاقی که مشرف به خانهٔ دیگران است؛

۱۰. استفاده از وسایل دیگری بدون اجازه و رضایت او؛

۱۱. رعایت نکردن حق تقدم و نوبت دیگران در صف مغازه ها، اداره ها، مطب ها، ایستگاه ها، دادگاه ها؛

۱۲. رانندگی های خطرناک با اتومبیل و موتورسیکلت و ایجاد آلودگی های صوتی و سلب آسایش از مردم؛

۱۳. ساخت وسازها و حفاری ها و چاه زدن هایی که به نوعی به خانه و ملک دیگری آسیب می رساند؛

۱۴. خریدن جنس و دادن پول تقلبی و جعلی به فروشنده، یا کشیدن چک بی محل؛

۱۵. کلاه گذاشتن سر مشتری و سوء استفاده از سادگی یا بی اطلاعی او؛

۱۶. سهل انگاری در نگهداری امانت مردم که موجب تلف شدن آن یا خسارت به آن شود، از جمله افشای اسرار مردم؛

۱۷. اشتغال به طبابت یا شغل دیگر بدون داشتن تخصص یا داشتن مجوز و وارد کردن

ضرر به مردم؛

۱۸. جعل سند برای تصرف املاک دیگران یا محکوم کردن طرف دعوا با سندسازی یا فاکتور جعلی یا شاهدان دروغی؛

۱۹. حقوق گرفتن ولی به اندازه تعیین شده کار نکردن، یا دریافت دستمزد از صاحب کار و کم گذاشتن از کار و وقت؛

۲۰. در ساعات اداری، غیبت غیرموجه کردن یا پرداختن به امور شخصی و معطل گذاشتن مردم؛

۲۱. شهادت دروغ در دادگاه که موجب تضییع حق کسی شود؛

۲۲. احتکار مایحتاج مردم و ایجاد مشکل برای آنان در تأمین مایحتاج زندگی و گران فروشی؛

۲۳. تولید اجناس غیراستاندارد و زیان آور و فروش آن به مردم و خسارت دیدن آنان و بیمار شدنشان؛

ص: ۴۱

۲۴. تبعیض در کارگزینی و به کارگیری آشنایان و اقوام و محروم ساختن افراد ذی حق و دارای شروط استخدام؛

۲۵. گرفتن پول از افراد در شرکت های هرمی و گلد کوئستی و فریب دادن آنان و پرداختن سودهای وعده داده شده؛

۲۶. سهل انگاری و اهمال در آموزش، ازسوی معلمان و مربیان یا مداوا و معالجه ازسوی پزشکان و پرستاران؛

۲۷. گرفتن وقت مردم و هدردادن عمر دیگران؛

۲۸. ریختن زباله و ضایعات کارخانه ها و مواد زیان آور در محل مسکونی مردم و آزردهن آنان؛

۲۹. پارک کردن اتومبیل جلوی در ورودی خانه ها و...

خداوند، جدی ترین مدافع حقوق مردم است و اگر از حق خویش بگذرد، از حق مردم نمی گذرد تا به عدالت داوری کند و حق مظلوم را از ظالم بگیرد. بخش عمده مسلمان بودن،

رعایت حق و عدل دربارهٔ همنوعان و خیررساندن به آنان و پرهیز از آزردهن و تباه ساختن حق آنان است. از امیرمؤمنان روایت است: «جَعَلَ اللَّهُ سُبْحَانَهُ حُقُوقَ عِبَادِهِ مَقْدِمَةً لِحُقُوقِهِ فَمَنْ قَامَ بِحُقُوقِ عِبَادِ اللَّهِ كَانَ ذَلِكَ مُؤَدِّيًّا إِلَى الْقِيَامِ بِحُقُوقِ اللَّهِ» (= خدای سبحان، حقوق بندگانش را مقدم بر [یا مقدمه] حقوق خویش قرار داده است. پس هرکس به ادای حقوق بندگان خدا بپردازد، این عمل زمینه ساز ادای حقوق خدا خواهد شد.)^(۱)

مسلمانی تنها به نماز و روزه و عبادت های فردی نیست. راستگویی و امانت داری و درست کرداری از شاخصه های اصلی مسلمان است. این حدیث مشهور پیامبر خدا نیز گویای این بُعد از روابط سالم اجتماعی است: «الْمُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَ يَدِهِ» (= مسلمان کسی است که مسلمانان از زبان و دست او در امان باشند.)^(۲) کسی که با غیبت و تهمت و

ص: ۴۴

۱- غرر الحکم، حدیث ۴۷۸۰.

۲- میزان الحکمه، حدیث ۸۷۷۸.

فحش، دیگران را می آزارد، کسی که مردم از دست او آسوده نیستند و از نظر مالی و آبرو و امنیت و احترام، احساس آرامش نمی کنند، چگونه مدعی مسلمانی است؟ آنکه با دروغ و فریب، در فکر منافع خویش و زیان مردم است، چگونه امت پیامبر محسوب می شود؟

طاعت آن نیست که بر خاک نهی پیشانی *** صدق پیش آر که اخلاص به پیشانی نیست (۱)

ص: ۴۵

۱- . سعدی.

۵. حق الناس غیر مالی

از مباحث گذشته روشن شد که حق الناس، تنها به مسائل مالی و مادی منحصر نیست. این حقوق در زمینه های اخلاقی و معاشرتی و اجتماعی و روابط انسانی هم باید رعایت شود.

حق فرزند آن است که پدر، در تعلیم و تربیت و آموزش قرآن به او و کمک و زمینه سازی ازدواج برای او بکوشد و نام نیک بر او بگذارد و یاور او بر طاعت الهی باشد و میان فرزندان به عدالت رفتار کند و تبعیض روا ندارد و به آنان مهرورزی کند. حق پدر و مادر آن است که فرزند، از آنان اطاعت کند و یاور آنان باشد و به آنان احسان و نیکی کند. او باید با نگاه محبت و عاطفه به آنان بنگرد، اسباب رنجش و آزردهی آنان را فراهم نسازد و در پیری و افتادگی کمک کار و عصای دستشان باشد و پس از مرگشان هم از آنان یاد کند.

حق استاد، رعایت ادب و احترام از سوی شاگرد است؛ چه در گوش دادن، چه در آموختن، چه در صدا کردن، چه در جواب دادن. نیز بر شاگرد است که اگر کسی از استاد غیبت

می‌کند، از او دفاع کند؛ عیوب او را بپوشاند و آبرویش را در پشت سر او حفظ کند. حق شاگرد این است که استاد، آنچه لازم است، به او بیاموزد و در تعلیم کوتاهی نکند. رفتار ملاطفت آمیز، تشویق و مهرورزی، بخل نوزیدن از آموختن آنچه می‌داند، پرهیز از تحقیر و توهین به شاگرد و برخورد متواضعانه و نرم با او، از حقوق شاگرد بر استاد است.

حق زن بر شوهر، افزون بر تأمین نیازهای مالی و جنسی و مسکن و لباس، ملاطفت با اوست. نیز نام بردن محترمانه، کمک در کارهای خانه، پرهیز از کتک و توهین و سخت‌گیری است. حق شوهر بر زن، اطاعت، تأمین رضایت، بیرون رفتن از خانه بدون اجازه شوهر و رعایت احترام است.

حق همسایه، آن است که از وضع او بی‌خبر نباشیم؛ به او آزار نرسانیم؛ هنگام نیاز به کمکش بشتابیم؛ عیوب او را برای دیگران فاش نسازیم؛ با او رفت و آمد کنیم؛ از خطایش درگذریم؛ خیرخواه او باشیم و با او به خوبی معاشرت کنیم. حق بدهکار آن است که طلبکار،

به او مهلت دهد و سخت گیری نکند. حق طلبکار آن است که سر وقت طلب او را بپردازد و تأخیر نیندازد و اگر ندارد، با ملاحظت از او مهلت بگیرد.

حق مشورت کننده آن است که مشاور، خیرخواهانه و درست و دقیق به او نظر مشورتی بدهد و امین و رازدار باشد و صلاح او را مراعات کند و اگر نظر روشنی ندارد، او را به بیراهه و خطا نکشاند. حق شریک آن است که حدود کار و سرمایه را مشخص کنند؛ با هم صادق باشند؛ کار و سود و زیان را عادلانه تقسیم کنند؛ امین و خیرخواه هم باشند؛ از خودخواهی و تک روی پرهیزند و هرکدام در نبود دیگری کارها را انجام دهد؛ به یکدیگر خیانت نکنند و دروغ نگویند. حق همسفر آن است که با هم دوست و مهربان و صمیمی باشند؛ در کارها مشارکت کنند؛ آنچه دارند، باهم بخورند؛ یار هم باشند، نه بار هم؛ دست و دل بازی بیش از حد و خارج از توان همسفران نکنند؛ در تصمیم ها با هم مشورت کنند؛ به حرف بزرگ ترها گوش دهند.

حق عموم افراد بر ما این است که با آنان منصفانه رفتار کنیم؛ شریک غمشان باشیم؛ آنان را در شادی های خود شریک کنیم؛ هتاک و بدزبان و فحاش نباشیم؛ پشت سرشان غیبت نکنیم؛ به آنان تهمت نزنیم؛ شایعات مربوط به دیگران را نقل نکنیم؛ مزاحم وقت و استراحتشان نشویم؛ بی دعوت و بی خیر و سرزده به خانه شان نرویم؛ اگر مریض شدند، به عیادتشان برویم؛ اگر از سفر زیارتی آمدند یا صاحب فرزند شدند یا خانه نو خریدند، برای خیرمقدم و تهنیت گویی نزد آنان برویم و هدیه ای برایشان ببریم؛ اگر گرفتار مشکلی شدند و از دست ما بر می آمد، در حل مشکل آنان بکوشیم؛ اگر از دنیا رفتند، در مراسم تشییع جنازه و دفن و مجالس عزا و یادبوشان شرکت کنیم و به بازماندگان تسلیت بگوییم و به فرزندان یتیم و خانواده شان اگر نیازمند کمک اند، رسیدگی کنیم؛ اگر کسی از آنان غیبت و بدگویی می کرد، گوش ندهیم و در صورت توان، از آنان دفاع کنیم؛ خیرخواه آنان باشیم و از امر به معروف و نهی از منکر و ارشاد و راهنمایی و دلسوزی مضایقه نکنیم؛ در امور خصوصی

و زندگی شخصی افراد، دخالت و تجسس نکنیم؛ با آنان به زبان خوش و نیکو و احترام سخن بگوییم و حسن خلق داشته باشیم و ادب را رعایت کنیم.

این‌ها، همه آداب و نکات و حقوقی است که در روایات معصومان و توصیه‌های دینی به تفصیل آمده است. از ورود به جزئیات آن‌ها و نقل روایات، چشم می‌پوشیم.

ص: ۵۰

اساس جامعه صالح و سالم، بر عدل و اعتدال و حق شناسی و حق گزاری است. خودخواهی و خودپسندی ریشه بسیاری از ناهنجاری های اجتماعی است و نزاع ها و اختلافات، بیشتر به سبب بروز این خصصت یا بی اعتنایی به حقوق دیگران و تعدی از حد و مرزی پیش می آید که خداوند برای افراد قرار داده است. حیات ما، با مرگ پایان نمی پذیرد. مرگ، آغاز مرحله جدید و ورود به عالم برزخ است. پس از آن هم قیامت کبرا و عرصه های محشر و روز حساب و جزا و رفتن نیکوکاران به بهشت و بدکاران به دوزخ است.

کسی که بنده خدا باشد و هم وظایف عبادی در برابر خدا را عمل کرده باشد و در معاشرت با مردم، متعهدانه و مؤمنانه رفتار کرده باشد، سعادت اخروی در انتظار اوست. کسی که از شیطان و هوای نفس پیروی کند و لذت گذرا و مال فانی دنیا را بر ابدیت و آخرت و نعمت های بی پایان آن ترجیح دهد، از خسارت زدگان واقعی است و در آخرت هم پشیمانی

سودی نخواهد داشت.

در همین دنیا، مقدمات بهشت برین را فراهم کنیم و از آنچه برای ما آتش جهنم می سازد، پرهیزیم. شناخت حق الناس و رعایت آن ها گامی در این مسیر است. خدا یارمان باشد که مدیون خلق خدا نباشیم و گرفتار بازخواست قیامت به سبب حق الناس نشویم.

برای مطالعه بیشتر

۱- اخلاق معاشرت، جواد محدثی، قم، بوستان کتاب.

۲- آداب معاشرت با مردم، محمدحسن حرعاملی، انتشارات نگین.

۳- معاشرت، حسین انصاریان، قم، دارالعرفان.

ص: ۵۲

بسمه تعالی

هَلْ يَسْتَوِي الَّذِينَ يَعْلَمُونَ وَالَّذِينَ لَا يَعْلَمُونَ

آیا کسانی که می‌دانند و کسانی که نمی‌دانند یکسانند؟

سوره زمر / ۹

مقدمه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان، از سال ۱۳۸۵ ه. ش تحت اشراف حضرت آیت الله حاج سید حسن فقیه امامی (قدس سره الشریف)، با فعالیت خالصانه و شبانه روزی گروهی از نخبگان و فرهیختگان حوزه و دانشگاه، فعالیت خود را در زمینه های مذهبی، فرهنگی و علمی آغاز نموده است.

مرامنامه:

موسسه تحقیقات رایانه ای قائمیه اصفهان در راستای تسهیل و تسریع دسترسی محققین به آثار و ابزار تحقیقاتی در حوزه علوم اسلامی، و با توجه به تعدد و پراکندگی مراکز فعال در این عرصه و منابع متعدد و صعب الوصول، و با نگاهی صرفا علمی و به دور از تعصبات و جریانات اجتماعی، سیاسی، قومی و فردی، بر مبنای اجرای طرحی در قالب «مدیریت آثار تولید شده و انتشار یافته از سوی تمامی مراکز شیعه» تلاش می نماید تا مجموعه ای غنی و سرشار از کتب و مقالات پژوهشی برای متخصصین، و مطالب و مباحثی راهگشا برای فرهیختگان و عموم طبقات مردمی به زبان های مختلف و با فرمت های گوناگون تولید و در فضای مجازی به صورت رایگان در اختیار علاقمندان قرار دهد.

اهداف:

۱. بسط فرهنگ و معارف ناب ثقلین (کتاب الله و اهل البیت علیهم السلام)
۲. تقویت انگیزه عامه مردم بخصوص جوانان نسبت به بررسی دقیق تر مسائل دینی
۳. جایگزین کردن محتوای سودمند به جای مطالب بی محتوا در تلفن های همراه ، تبلت ها، رایانه ها و ...
۴. سرویس دهی به محققین طلاب و دانشجو
۵. گسترش فرهنگ عمومی مطالعه
۶. زمینه سازی جهت تشویق انتشارات و مؤلفین برای دیجیتالی نمودن آثار خود.

سیاست ها:

۱. عمل بر مبنای مجوز های قانونی
  ۲. ارتباط با مراکز هم سو
  ۳. پرهیز از موازی کاری
  ۴. صرفا ارائه محتوای علمی
  ۵. ذکر منابع نشر
- بدیهی است مسئولیت تمامی آثار به عهده ی نویسنده ی آن می باشد .

فعالیت های موسسه :

۱. چاپ و نشر کتاب، جزوه و ماهنامه
۲. برگزاری مسابقات کتابخوانی
۳. تولید نمایشگاه های مجازی: سه بعدی، پانوراما در اماکن مذهبی، گردشگری و ...
۴. تولید انیمیشن، بازی های رایانه ای و ...
۵. ایجاد سایت اینترنتی قائمیه به آدرس: www.ghaemiyeh.com
۶. تولید محصولات نمایشی، سخنرانی و ...
۷. راه اندازی و پشتیبانی علمی سامانه پاسخ گویی به سوالات شرعی، اخلاقی و اعتقادی
۸. طراحی سیستم های حسابداری، رسانه ساز، موبایل ساز، سامانه خودکار و دستی بلوتوث، وب کیوسک، SMS و ...
۹. برگزاری دوره های آموزشی ویژه عموم (مجازی)
۱۰. برگزاری دوره های تربیت مربی (مجازی)
۱۱. تولید هزاران نرم افزار تحقیقاتی قابل اجرا در انواع رایانه، تبلت، تلفن همراه و ... در ۸ فرمت جهانی:

JAVA.۱

ANDROID.۲

EPUB.۳

CHM.۴

PDF.۵

HTML.۶

CHM.۷

GHB.۸

و ۴ عدد مارکت با نام بازار کتاب قائمیه نسخه :

ANDROID.۱

IOS.۲

WINDOWS PHONE.۳

WINDOWS.۴

به سه زبان فارسی ، عربی و انگلیسی و قرار دادن بر روی وب سایت موسسه به صورت رایگان .

در پایان :

از مراکز و نهادهایی همچون دفاتر مراجع معظم تقلید و همچنین سازمان ها، نهادها، انتشارات، موسسات، مؤلفین و همه بزرگوارانی که ما را در دستیابی به این هدف یاری نموده و یا دیتا های خود را در اختیار ما قرار دادند تقدیر و تشکر می نمایم.

آدرس دفتر مرکزی:

اصفهان -خیابان عبدالرزاق - بازارچه حاج محمد جعفر آواده ای - کوچه شهید محمد حسن توکلی -پلاک ۱۲۹/۳۴- طبقه اول

وب سایت: www.ghbook.ir

ایمیل: Info@ghbook.ir

تلفن دفتر مرکزی: ۰۳۱۳۴۴۹۰۱۲۵

دفتر تهران: ۰۲۱ - ۸۸۳۱۸۷۲۲

بازرگانی و فروش: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

امور کاربران: ۰۹۱۳۲۰۰۰۱۰۹

مرکز تحقیقات رایانگی

اصفهان

گامی

WWW

برای داشتن کتابخانه های تخصصی
دیگر به سایت این مرکز به نشانی

www.Ghaemiyeh.com

www.Ghaemiyeh.net

www.Ghaemiyeh.org

www.Ghaemiyeh.ir

مراجعه و برای سفارش با ما تماس بگیرید.

۰۹۱۳ ۲۰۰۰ ۱۰۹

